

Intersukupuolisten ihmisten suojeleminen

Euroopassa

Työkalupakki lainsäätäjille ja päättäjille

Dan Christian Ghattas

TARKISTUSLISTA

**Euroopan unionin
rahoittama**

English original version was published by:

This publication has been produced with the financial support of the European Union's Rights, Equality and Citizenship Programme 2014-2020. The contents of this publication are the sole responsibility of ILGA-Europe and can in no way be taken to reflect the views of the European Commission.

TARKISTUSLISTA – SISÄLLYSLUETTELO

1. INTERSUKUPUOLISTEN IHMISTEN KEHOLLISEN KOSKEMATTOMUUDEN SUOJELEMINEN	4
2. INTERSUKUPUOLISTEN SUOJELEMINEN SYRJINNÄLTÄ KAIKILLA ELÄMÄN ALUEILLA	5
3. TERVEYDENHUOLTO	5
4. KOULUTUS	6
5. VIHARIKOKSET JA VIHAPUHE	7
6. SUKUPUOLIMERKINNÄN REKISTERÖINTI SYNTYMÄN YHTEYDESSÄ	7
7. SUKUPUOLEN OIKEUDELLINEN VAHVISTAMINEN	8
8. OIKEUSSUOJAN TOTEUTUMINEN JA HYVITYKSET	8
9. TIEDONKERUU: TUTKIMUSAUKKOJEN KARTOITUS	8
10. RAHOITUS – KESTÄVYYTTÄ LUOMASSA	9

1. Intersukupuolisten ihmisten KEHOLLISEN KOSKEMATTOMUUDEN suojeleminen

Jotta intersukupuolisten ihmisten oikeus terveyteen, itsemäärättelyyn ja ruumiilliseen koskemattomuuteen voidaan taata, valtioiden pitäisi luoda lakeja, joissa

- nimenomaisesti kielletään peruuttamattomat ja tarpeettomat leikkaukset ja toimenpiteet, ellei intersukupuolinen itse ole antanut henkilökohtaista, vapaata ja täysin tietoista suostumustaan
- määrätään asianmukaisista oikeudellisista seuraamuksista terveydenhuollon ammattilaisille, jos he toteuttavat peruuttamattomia ja tarpeettomia leikkauksia ja/tai muita toimenpiteitä, joita voisi lykätä mutta jotka siitä huolimatta toteutetaan
- päätetään sellaisen riippumattoman työryhmän perustamisesta, johon kuuluu yhtä lailla sekä ihmisoikeusasiantuntijoita, intersukupuolisia vertaisasiantuntijoita, psykososiaalisia ammattilaisia ja lääketieteen ammattilaisia, hoitokäytäntöjen läpikäymiseen ja päivittämiseen
- määritellään oikeus intersukupuolisten kanssa toimimiseen kouluttautuneen sensitiivisen asiantuntijan¹ tarjoamaan keskusteluapuun
- pidennetään potilasasiakirjojen säilytysaikaa vähintään 40 vuoteen
- pidennetään leikkausten ja/tai muiden toimenpiteiden kanneaikaa vähintään 20 vuoteen ja lykätään oikeusprosesseja, kunnes henkilö, jota asia koskee, on vähintään 21-vuotias
- mahdollistetaan kypsän alaikäisen sukupuolipiirteiden kirurgiset ja/tai muut peruutettavissa olevat tai peruuttamattomat toimenpiteet, jos kypsä alaikäinen antaa henkilökohtaisen ja täysin tietoisien suostumuksensa
 - taataan, että prosessissa on mukana riippumaton kolmas osapuoli, joka vahvistaa suostumuksen periaatteet
- määritellään lääketieteen ammattilaisten oikeudellisiksi velvollisuuksiksi
 - kertoa henkilölle hoidosta kattavasti ja kertoa myös muista lääketieteellisistä vaihtoehdoista ja toimenpiteiden riskeistä ja mahdollisista pitkäaikaista vaikutuksista ja seuraamuksista perustuen uusimpaan lääketieteelliseen tietoon
 - antaa potilaalle tai potilaan vanhemmalle/vanhemmille tai lailliselle huoltajalle / laillisille huoltajille tarkat käyntikertomukset
- lopettaa intersukupuolisten sukuelinten silpominen julkisessa ja yksityisessä terveydenhuollossa
- varmistaa, etteivät yksityisen tai julkisen sektorin säännökset tai käytännöt ohita kansallisen lain tarjoamaan suojaa ja syrjimisen estämiseen tähtäävää lainsäädäntöä ja säännöksiä.

¹ Vuoden 2015 Maltan laissa ”sensitiivinen asiantuntija” viittaa räätälöidyissä opinto-ohjelmissa hankittuun substanssiosaamiseen ja sensitiivisyyteen.

2. Intersukupuolisten suojeleminen syrjinnältä KAIKILLA ELÄMÄN ALUEILLA

- Sisällytetään ”sukupuolipiirteet” suojelun perusteeksi kaikkiin nykyisiin ja tuleviin syrjinnänvastaisiin lakeihin ja säädöksiin sekä viharikos- ja vihapuhelainsäädäntöön ja -säädöksiin. Peruste ”sukupuolipiirteet”
 - on otettava nimenomaisesti mukaan kaikkeen yhdenvertaiseen kohteluun ja syrjinnänvastaisuuteen pyrkivään lainsäädäntöön ja asetuksiin
 - takaa nimenomaisen suojelun työmaailmassa ja viharikoksilta sekä tavaroiden ja palveluiden, mukaan lukien asuntojen, saatavuuden
 - takaa suojelun syrjinnältä kaikilla yhteiskunnallisen suojelun alueilla, mukaan lukien sosiaaliturva-asioissa ja terveydenhuollossa, sosiaalietuuksissa sekä työntekijä- ja työnantajajärjestöjen jäsenyydessä ja toiminnassa
 - takaa, että kanneaikalainsäädännössä otetaan huomioon se, kuinka kauan syrjinnän uhrit kestää toipua syrjinnästä.
- Aloitetaan kattavat tietoisuutta lisäävät toimet suurelle yleisölle.
- Aloitetaan pakollinen ihmisoikeusperustainen intersukupuolisia ja heidän erityishaasteitaan koskeva koulutus seuraavilla aloilla toimiville asiantuntijoille:
 - terveydenhuolto, mukaan lukien lääkärit, kätilöt, psykologit ja muut terveydenhuoltosektorilla toimivat ammattilaiset (esim. vastaanottovirkailijat)
 - mielenterveys
 - koulutus
 - poliisi
 - vanhustenhoito
 - opettajat, sosiaalityöntekijät, koulupsykologit ja koulun henkilökunta
 - ammattiliitot ja työneuvostot
 - työterveydenhuolto ja työterveyslääkärit.

3. TERVEYDENHUOLTO

Taataan

- oikeus saada hoitoa, joka perustuu yksilön fyysisiin tarpeisiin eikä rajoitu virallisiin asiakirjoihin merkityn sukupuolen mukaan
- oikeus elinikäiseen lääkkeiden kansallisen sairausvakuutusjärjestelmän korvaavuuteen, jos lääkitystä tarvitaan sukupuolitettujen piirteiden leikkaushoidon ja/tai muiden toimenpiteiden vuoksi
- kaikkien hoitojen riittävä saatavuus niin, ettei sitä rajoita henkilön virallisiin asiakirjoihin merkitty sukupuoli
- intersukupuolisille ihmisille ja heidän perheilleen oikeus keskusteluapuun ja tukeen
- intersukupuolisen sukuelinten silpomisen selviytyjille pääsy korjaaviin hoitoihin
- pääsy omiin potilastietoihin.

Ryhdytään toimiin

- psykososiaalisen keskusteluavun ja vertaistuen takaamiseksi intersukupuolisille ja heidän perheilleen

- intersukupuolisten ammattimaisen vertaistuen tarjoamiseksi (esim. koulutetun vertaisohjaajan vertaistuki)
- tietojen sisällyttämiseksi intersukupuolisten ihmisten olemassaolosta ja intersukupuolisuuteen liittyvistä kysymyksistä kaikkiin lääketieteen ja muihin terveydenhuoltoalan opetussuunnitelmiin
- voimaannuttavien tietojen sisällyttämiseksi intersukupuolisten olemassaolosta tuleville vanhemmille suunnattuihin materiaaleihin.

4. KOULUTUS

Tärkeimmät lisäkeinot intersukupuolisten opiskelijoiden suojelemiseksi

- intersukupuoliset opiskelijat ja heidän tarpeensa erityisesti huomioivan tukijärjestelmän perustaminen haavoittuvassa asemassa oleville opiskelijoille
- luokiteltujen tietojen kerääminen kiusaamisesta ja häirinnästä kouluympäristöissä
- koulujen inklusiivisuuden mittareiden ja arviointityökalujen kehittäminen
- intersukupuolisten ja muiden kuin kahden biologisen sukupuolen mukaan ottaminen koulujen opetussuunnitelmaan, koulukirjoihin ja opetusmateriaaleihin positiivisella ja voimaannuttavalla tavalla
- sellaisten käytäntöjen perustaminen kouluun, joilla
 - nimenomaisesti suojellaan intersukupuolisia opiskelijoita ja opiskelijoita, joilla on sukupuoliirteiden variaatioita
 - kerrotaan perustietoa intersukupuolisista opiskelijoista
 - kunnioittaa nimenomaisesti kaikkien oppilaiden oikeutta pohtia ja ilmaista sukupuoli-identiteettiään ja -ilmaisuaan sekä sukupuoliirteitään avoimesti
 - nimenomaisesti tuomitaan kaikki halventava kielenkäyttö kiusaamiseksi
 - ohjataan oikeaan käyttäytymiseen koulussa, koulun tiloissa, koulun tukemissa tapahtumissa ja tilaisuuksissa sekä oikeanlaiseen koulussa, koulun tiloissa, koulun tukemissa tapahtumissa ja tilaisuuksissa, koulun tietokoneilla, verkoissa, foorumeilla ja postituslistoilla tapahtuvaan teknologian ja sähköisten viestimien käyttöön
 - luodaan matalan kynnyksen psykologisen ja sosiaalisen tuen mekanismeja intersukupuolisille opiskelijoille
 - nimenomaisesti määrätään, että intersukupuolisilla opiskelijoilla on pyydettyessä oikeus erityisjärjestelyihin koskien sukupuoli-erityisiä tiloja, kuten wc-tiloja ja pukuhuoneita
 - kannustetaan kouluja siihen, että ne suunnittelevat esim. wc-tiloja, joita voi käyttää yksi ihminen kerrallaan ja jotka ovat kaikkien opiskelijoiden käytettävissä sukupuolesta riippumatta, ja huomioivat yhden käyttäjän tilat uudisrakentamisessa ja remonteissa
 - sallitaan opiskelijoiden osallistua liikuntatunneille ja muuhun liikuntatoimintaan, mukaan lukien kilpaurheiluun, sukupuoli-identiteettinsä mukaisesti

- kannustetaan kouluja arvioimaan kaikkia sukupuolierityisiä tiloja, toimintoja, käytäntöjä ja sääntöjä sen varmistamiseksi, että ne täyttävät yhdenvertaisen kohtelun vaatimukset
- nimenomaisesti veloitetaan kouluhenkilökunta käyttämään opiskelijan toivomaa nimeä ja pronominia riippumatta siitä, onko ne muutettu virallisiin asiakirjoihin
- vahvistetaan tai määritellään, että koulun velvollisuus on muuttaa opiskelijan viralliset tiedot muuttuneen virallisen nimen ja/tai sukupuolen mukaan, kun siitä toimitetaan asiakirjatodiste.

5. VIHARIKOKSET JA VIHAPUHE

Jotta voidaan torjua kaikenlaisia ilmauksia, jotka todennäköisesti tuottavat, levittävät ja edistävän intersukupuolisiin kohdistettua vihaa ja syrjintää, on tärkeää

- sisällyttää ”sukupuolipiirteet” suojelun perusteeksi nykyiseen vihapuhe- ja viharikoslainsäädäntöön ja -säännöksiin
- kieltää intersukupuolisuusfobinen puhe mediassa, mukaan lukien internetissä
- lisätä intersukupuoliset haavoittuvaksi ryhmäksi rikosuhrien oikeuksia, tukea ja suojelua koskeviin säännöksiin ja toimiin
- seurata intersukupuolisuusfobista vihapuhetta ja viharikoksia
- luoda ja arvioida suojelukäytäntöjä intersukupuolisuusfobisen vihapuheen ja viharikosten estämiseksi
- arvioida nykyisiä käytäntöjä intersukupuolisten inklusion näkökulmasta.

6. SUKUPUOLIMERKINNÄN REKISTERÖINTI SYNTYMÄN YHTEYDESSÄ

Niin kauan kuin sukupuolimerkintöjä tehdään syntymän yhteydessä, valtioiden pitäisi varmistaa se, että lapsen sukupuolta rekisteröitäessä vaihtoehdot kuvaavat sukupuolten todellista moninaisuutta.

Valtioiden pitäisi

- kertoa vanhemmille lain velvoittamana ja ennen lapsen syntymää lapsen rekisteröinnin lakiteknisistä vaihtoehdoista
- tarjota ainakin kolmea (mies, nainen, muunsukupuolinen tai vastaava) sukupuolimerkintää lapsen sukupuolta rekisteröitäessä ilman lääketieteellistä lausuntoa tai diagnoosia
- sallia sukupuolineutraalit nimet (ilman vaatimusta sukupuolitetusta toisesta nimestä)
- sallia sukupuolineutraalit sukunimet
- sallia sukupuolen rekisteröimisen lykkäämistä syntymätodistukseen, kunnes lapsi on riittävän vanha osallistumaan päätöksentekoon
- sallia syntymätodistukset ilman sukupuolimerkintää
- sallia vanhempien ja laillisten huoltajien valita lapsen passiin sukupuolimerkinnäksi M, F tai X, jos lapsi on rekisteröity muunsukupuoliseksi (tai vastaavaksi) tai jos sukupuolta ei ole määritetty tai jos sukupuolimerkintää ei ole (merkintä on tyhjä tai ”ei määritetty”).

7. SUKUPUOLEN OIKEUDELLINEN VAHVISTAMINEN

Kattava työkalupakki ja tarkistuslista löytyy englanniksi Transgender European vuonna 2016 julkaisemasta ”Legal Gender Recognition in Europe” -teoksesta.²

8. OIKEUSSUOJAN TOTEUTUMINEN JA HYVITYKSET

Vuoden 2013 Maltaan julistuksessa, jossa ilmaistaan intersukupuolisen yhteisön yhteiset vaatimukset, kehoitetaan valtioita

- tunnustamaan, että intersukupuolisten medikalisaatio ja stigmatisointi aiheuttavat merkittäviä traumoja ja mielenterveyshaasteita
- tunnustamaan riittävällä tavalla intersukupuolisille aiemmin aiheutettu tuska ja epäoikeudenmukaisuus
- myöntämään riittäviä vahingonkorvauksia ja hyvityksiä sekä takaamaan oikeuden toteutuminen ja oikeus totuuteen.

9. TIEDONKERUU: tutkimusaukkojen kartoitus

On joitakin muuttujia, jotka parantavat huomioon otettaessa intersukupuolisia koskevien tutkimuslöydösten hyödyllisyyttä ja kehittävät valittuja tutkimuksen lähestymistapoja:

- Intersukupuolisuutta käsittelevässä tutkimuksessa pitää kysyä kokemuksista, ei identiteetistä.
- Intersukupuolisia ei pitäisi tutkia vain LHBTI-spektrin alaryhmänä vaan itsenäisenä väestöosana; tiedon luokittelu on tärkeää.
- On oleellista tehdä yhteistyötä intersukupuolisten johtamien järjestöjen ja vertaistukiryhmien kanssa.
- Intersukupuolisten aktivistien ja järjestöjen konsultoiminen on tärkeää kyselyitä luodessa SEKÄ tietoa analysoidessa ja kontekstualisoidessa.

² <https://tgeu.org/wp-content/uploads/2017/02/Toolkit16LR.pdf>

10. RAHOITUS – kestävyttä luomassa

Valtioiden pitäisi

- rahoittaa intersukupuolisten johtamaa työtä
- tarjota joustavaa ja pysyvää rahoitusta intersukupuolisten järjestöille ja ryhmille
- tarjota riittävää rahoitusta henkilökunnan palkkaamiseksi
- panostaa traumanvastaiseen työhön ja työssä uupumisen estämiseen
- investoida intersukupuolisten järjestöjen ja ryhmien organisaatiotason vahvistamiseen
- tukea intersukupuolisia aktivisteja yhteisöjen rakentamisessa ja kansallisen tason työssä
- lisätä rahoittavien tahojen ja vertaisten tietoisuutta intersukupuolisuudesta
- vähentää intersukupuolisten ryhmien esteitä löytää ja hakea rahoitusta
- panostaa intersukupuolisten johtamiin projekteihin, joissa tarjotaan koulutuksia lääketieteen ja muiden alojen ammattilaisille
- panostaa intersukupuolisten vertaistukiryhmiin, mieluiten niihin, jotka toimivat epäpatologisovasta ja ihmisoikeusperustaisesta näkökulmasta.